

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Осичанського Віктора Володимировича
на тему «Методичні основи архітектурно-планувальної організації
спеціальних закладів дошкільної освіти»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування»
галузі знань 19 «Архітектура та будівництво»

Актуальність теми дисертації.

Освітнє середовище спеціальних закладів дошкільної освіти безпосередньо впливає на ефективність навчання, виховання, корекційно-розвиткової та реабілітаційної роботи. Архітектурно-планувальна організація таких закладів має сприяти орієнтуванню у просторі, розвитку самостійності дитини, зниженню сенсорного перевантаження, проведенню індивідуальної та групової корекційної роботи, а також взаємодії вихованців із педагогами, фахівцями і батьками.

Актуальність дослідження посилюється трансформацією системи спеціальної та інклюзивної освіти в Україні. Ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, реалізація Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року та розвиток інклюзивного навчання зумовлюють потребу у формуванні відкритих, доступних і гнучких закладів, інтегрованих у структуру громади. Водночас значну частину наявного фонду становлять будівлі радянського періоду, зведені за типовими проєктами та розраховані на групову ізоляцію, жорстке функціональне зонування і стандартизований режим діяльності, що обмежує можливості індивідуалізації освітнього процесу та впровадження сучасних корекційних методик.

В умовах воєнного стану архітектурно-планувальна організація спеціальних закладів дошкільної освіти має одночасно забезпечувати цивільний захист дітей і персоналу та належні умови для освітньої, корекційно-розвиткової і реабілітаційної діяльності. Це передбачає включення захисних споруд і споруд подвійного призначення до функціонально-планувальної структури закладів.

Незважаючи на наявність досліджень з архітектури закладів загальної середньої освіти, інклюзивного середовища та реабілітаційних установ, спеціальні заклади дошкільної освіти як окремий архітектурний тип зі складним поєднанням освітньо-корекційної, реабілітаційної та соціальної функцій залишаються недостатньо дослідженими. ДБН В.2.2-4:2018 «Заклади дошкільної освіти» зі змінами та ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» визначають загальні вимоги до організації дошкільних закладів і доступності будівель, проте не містять достатньо деталізованих рекомендацій щодо формування середовища з урахуванням фізичних,

сенсорних, когнітивних і комунікативних потреб дітей дошкільного віку. Це зумовлює актуальність теми дисертації та своєчасність її розроблення.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Обґрунтованість основних наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в цілому є достатньою та забезпечується послідовною логікою дослідження — від аналізу соціально-педагогічних передумов, історичного розвитку, наукових джерел і нормативної бази до систематизації факторів, формулювання принципів, розроблення перспективної номенклатури та проєктних рекомендацій.

Автором опрацьовано 136 літературних і нормативних джерел, застосовано історико-генетичний, бібліографічний, порівняльно-правовий і типологічний аналізи, міждисциплінарний синтез, функціонально-планувальне, ергономічне та розрахунково-аналітичне моделювання. У роботі також передбачено використання натурних обстежень, оцінки після заселення, поведінкового картування, анкетування та інтерв'ювання. Водночас кількісні характеристики емпіричної бази, склад вибірки та способи узагальнення одержаних даних розкрито не повною мірою, що ускладнює перевірку емпіричної обґрунтованості окремих положень і висновків дослідження.

Поєднання застосованих методів дало змогу систематизувати чинники формування спеціальних закладів дошкільної освіти, розробити їх класифікацію і перспективну номенклатуру, сформулювати принципи архітектурно-планувальної організації та рекомендації на містобудівному, об'ємно-планувальному й інтер'єрному рівнях. Основні положення дослідження представлено в авторських аналітичних таблицях і схемах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає насамперед у формулюванні системи принципів архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти та розробленні перспективної архітектурно-типологічної номенклатури таких закладів на засадах функціонально-діяльнісного підходу. Удосконалено класифікацію факторів формування спеціальних закладів дошкільної освіти з виокремленням безпекових і психофізіологічних чинників; запропоновано розрахунковий підхід до визначення потреби в місцях, що враховує показники поширеності порушень розвитку та ізохроні часової транспортної доступності. Подальшого розвитку набули рекомендації щодо містобудівного розміщення закладів, функціонально-планувальної, сенсорної та навігаційної організації їх внутрішнього простору, а також підходи до оцінювання соціально-економічної ефективності проєктних рішень. Запропоновані положення розвивають методичні засади проєктування спеціальних закладів дошкільної освіти відповідно до сучасних вимог інклюзивності, безбар'єрності та цивільного захисту.

Практичне значення результатів дослідження полягає в їх використанні Архітектурно-інжиніринговим управлінням ТОВ «Ковальська Проект» під час розроблення проєктної документації для житлового комплексу на вул. Святошинсько-Жмеринській у м. Києві. Окремі положення роботи використано під час вирішення питань містобудівного розміщення закладу та розроблення планувальних рішень групових осередків, медико-реабілітаційного блоку і ресурсних приміщень.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та дотримання принципів академічної доброчесності.

Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, переліку термінів і визначень понять, вступу, трьох розділів із висновками, загальних висновків, списку використаних джерел та чотирьох додатків. Загальний обсяг роботи — 244 сторінки, з них 181 сторінка основного тексту та 43 сторінки ілюстративного матеріалу.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано гіпотезу, мету і сім завдань дослідження, визначено об'єкт і предмет, охарактеризовано методи, викладено наукову новизну та практичне значення результатів.

Перший розділ присвячено передумовам і тенденціям формування архітектури спеціальних закладів дошкільної освіти. Визначено соціально-педагогічні чинники трансформації галузі, пов'язані з переходом від медичної до соціальної моделі інвалідності; простежено історичну еволюцію мережі в Україні з виокремленням трьох етапів — філантропічної ізоляції, сегрегації та стандартизації, сучасної інтеграції; проаналізовано зарубіжний досвід. Виявлено невідповідність значної частини фонду будівель радянського періоду сучасним вимогам до організації освітньої та корекційно-розвиткової діяльності й розроблено багатокритеріальну класифікацію спеціальних закладів дошкільної освіти.

Другий розділ містить методологічні засади та методичний інструментарій дослідження. Систематизовано фактори впливу на архітектурно-планувальну організацію закладів із виокремленням безпекових і психофізіологічних чинників; визначено склад, параметри та функціональні взаємозв'язки основних груп приміщень; сформульовано систему принципів і прийомів організації простору та розглянуто критерії соціально-економічної ефективності проєктних рішень. Зміст розділу загалом вибудовано від визначення методичного апарату і факторів впливу до формулювання принципів та рекомендацій.

Третій розділ має прикладний характер. Запропоновано розрахунковий підхід до визначення потреби в місцях та триступеневу ієрархічну модель мережі, обґрунтовано функціонально-діяльнісний підхід до формування перспективної номенклатури і представлено концептуальні функціонально-просторові моделі трьох типів закладів. Надано рекомендації щодо містобудівного розміщення, організації генеральних планів, об'ємно-

просторових та інтер'єрних рішень, а також включення захисних споруд і споруд подвійного призначення до структури закладів.

Дисертаційна робота має завершений характер. Загальні висновки узагальнюють основні результати дослідження, відображають зміст основних розділів та в цілому співвідносяться з поставленими завданнями. Особистий внесок здобувача є чітко окресленим; усі публікації за темою дисертаційного дослідження підготовлено ним одноосібно.

За результатами розгляду звіту подібності ознак некоректних текстових запозичень не виявлено. Використані в дисертації положення інших авторів супроводжуються бібліографічними посиланнями.

За структурою та оформленням дисертаційна робота в цілому відповідає Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 зі змінами.

Мова та стиль викладення результатів.

Роботу написано українською мовою; матеріал загалом викладено послідовно, структура розділів є логічною. Перевагою роботи є винесення термінологічного апарату в окремий структурний блок із визначеннями основних понять, що з огляду на міждисциплінарний характер дослідження полегшує сприйняття тексту.

Ілюстративну частину обсягом 43 сторінки представлено переважно авторськими аналітичними таблицями та схемами, які унаочнюють результати проведеної систематизації та основні положення дослідження.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Здобувачем опубліковано дев'ять наукових праць: три одноосібні статті у науковому фаховому виданні України «Сучасні проблеми архітектури та містобудування» (вип. 68–70, 2024 р.) та шість тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях. Кількість наукових публікацій, у яких висвітлено основні результати дисертації, відповідає встановленим вимогам.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи роботу в цілому, вважаю за доцільне висловити такі зауваження та дискусійні положення.

1. Методичний апарат роботи є достатньо широким і включає, зокрема, графоаналітичний аналіз планувальних рішень, ергономічне моделювання та побудову граф-схем функціональних зв'язків між основними блоками закладу. Результати застосування цих методів у роботі викладено переважно в описовій формі та недостатньо відображено у графічних матеріалах. Роботу доцільно було б доповнити граф-схемами функціональних зв'язків та кресленнями приміщень із розстановкою обладнання, що унаочнило б обґрунтування запропонованих площ приміщень і полегшило б використання розроблених рішень у проєктній практиці.

2. У класифікації спеціальних закладів дошкільної освіти за ступенем захисту виокремлено заклади із «захищеними просторами», сформованими за «правилом двох стін» (с. 86), а надалі це правило розглянуто як архітектурно-планувальний прийом цивільного захисту. Водночас згідно з ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» укриття учасників освітнього процесу та інших працівників закладу дошкільної освіти передбачено у захисних спорудах і спорудах подвійного призначення. Тому використання «правила двох стін» як класифікаційної ознаки ступеня захисту та самостійного проєктного прийому потребує уточнення.

3. У підрозділі 3.1 запропоновано математичну модель розрахунку потреби в місцях $M_{\text{спес}} = P_{\text{ch}} \times I_{\text{dis}} \times K_{\text{inst}}$ (с. 169). Показник I_{dis} визначено як кількість дітей з особливими освітніми потребами на 1000 осіб дитячого населення, проте його числове значення наведено у вигляді частки 0,1–0,15, тобто 10–15 %. Така невідповідність між визначенням показника та способом його числового подання створює неоднозначність під час застосування формули й потребує уточнення. Крім того, методику не продемонстровано на конкретному розрахунковому прикладі, що дало б змогу перевірити обґрунтованість прийнятих значень і практичну придатність запропонованої моделі.

4. Система принципів архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти, заявлена у першому пункті наукової новизни, у різних частинах дисертації має неоднаковий склад. У формулюванні четвертого завдання дослідження (с. 38) наведено чотири принципи — безбар'єрності, компенсаторності, гнучкості та сенсорної відповідності; у науковій новизні (с. 40) — п'ять, серед яких принцип сенсорного зонування; у другому розділі (с. 137–142) та в загальних висновках (с. 211) — п'ять принципів, до складу яких замість сенсорного зонування введено принцип соціальної інтеграції, тоді як сенсорне зонування віднесено до архітектурних прийомів. Відсутність уніфікованого переліку принципів ускладнює сприйняття цього положення як цілісного наукового результату.

Висловлені зауваження стосуються лише окремих аспектів роботи, пов'язаних із графоаналітичним обґрунтуванням проєктних рішень, обґрунтованістю розрахункових положень, нормативною коректністю та внутрішньою узгодженістю наукових результатів. Вони не спростовують основних наукових результатів дисертації та не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Висновок про дисертаційну роботу.

Дисертаційна робота Осичанського Віктора Володимировича «Методичні основи архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому одержано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності забезпечують виконання конкретного наукового завдання, яке має

істотне значення для галузі знань 19 «Архітектура та будівництво», — розроблення теоретичних основ, принципів і практичних рекомендацій щодо архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти в умовах переходу до інклюзивної моделі освіти та підвищених вимог безпеки.

Дисертаційна робота відповідає вимогам пунктів 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами, а її автор, Осичанський Віктор Володимирович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування» галузі знань 19 «Архітектура та будівництво».

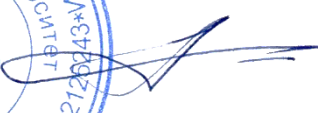
Офіційний опонент:

доцент кафедри міського будівництва і архітектури
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю. М. Потебні Запорізького
національного університету,
кандидат архітектури, доцент



Ольга ТИШКЕВИЧ

Підпис кандидата архітектури, доцента Ольги Тишкевич
Засвідчує:
Перший проректор
д.ю.н., професор



Олександр БОНДАР